

Il·lusions fetes fum

FRATIS I CAMPS

Una fàbrica de taulells, en un polígon industrial d'Onda.

En cinc anys, Castelló ha passat de la plena ocupació a registrar la taxa de desocupació més alta dels Països Catalans. L'ensulsiada del taulell, un sector que no fa gaire temps era considerat modèlic quant a innovació i internacionalització, ha capgirat les perspectives d'aquest territori i de la gent que hi viu. La Plana Baixa i l'Alcalatén en són les comarques més perjudicades. Ens passegem pel Detroit del taulell.

Qualsevol que darrerament haja circulat per l'autovia de la Plana es deu haver demanat, en arribar al tram entre Castelló i Borriol, què dimonis és aquest espai obert que, entre dues naus industrials, té l'aspecte d'haver acollit una batalla campal. Sobre una superfície que perfectament deu fer 1.000 metres quadrats, s'amunteguen trossos de pladur, restes de parets fumades, cartons sense amo i claps de cendres. Sobre aquest mateix punt hi havia, fins l'octubre passat, la nau de Porcelanatto, una empresa dedicada a la fabricació de taulells, que va tancar les portes el juny del 2007. D'aleshores ençà, la planta, on treballaven 158 treballadors, va restar abandonada. La instal·lació, però, va cridar l'atenció de ferrovellers i quincallers i la nau es va anar desballestant, a poc a poc i sense que ningú hi posara entrebancs. Material d'oficina, marcs de portes i finestres, canonades, bigues... desaparegueren a mesura que passava el temps. Fins que a l'octubre la nau, de materials prefabricats, es va cremar i en quedà poc més que les ruïnes. El foc facilità la feina als qui en volien extraure el metall, però hi deixà un paisatge força devastador.

Tot i que involuntàriament, el procés que ha seguit i la imatge que ofereix avui Porcelanatto simbolitza perfectament el desenvolupament del negoci del taulell aquests darrers sis anys a les comarques de Castelló. El sector, que fins no fa gaire era esmentat al País Valencià com a exemple a seguir per la seua capacitat d'innovació i internacionalització, travessa hores baixes. La crisi ha fet miques el discurs que enumerava les excel·lències del model i ha evidenciat que aquest sector no era immune a les turbulències econòmiques. Tancaments, aturades tècniques, expedients de regulació d'ocupació... han esdevingut circumstàncies ben habituals entre unes empreses que la crisi sembla haver enxampat totalment desprevingudes.

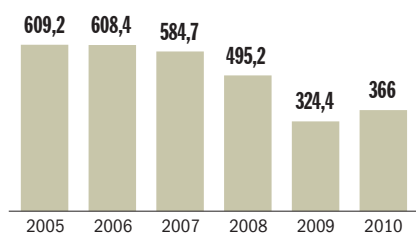
La conseqüència més sagnant d'aquest nou panorama es manifesta a les oficines d'ocupació. En només cinc anys, Castelló ha passat de ranejar la plena ocupació a tenir la taxa de desocupats més alta dels Països Catalans. Si no fa gaire temps les comarques del nord eren les que més

contribuïen a la creació d'ocupació al País Valencià, ara són, segons les estadístiques, les que més en destrueixen. Si la desocupació es va multiplicar per tres al conjunt del País Valencià entre el 2006 i el 2011 (del 8,3% al 24,7%), a Castelló es multiplicà per cinc (del 5,2% al 26,3%). Els temps en què, per aquestes contrades, els empresaris es lamentaven per falta de mà d'obra i hom feia tantes hores extra com permetia la llei són història. Ara són les empreses de treball temporal les que es queixen per l'excés de currículums que cada dia troben a les bústies. Perquè, segons dades de Comissions Obreres, des del 2007 a Castelló s'han destruït entre 9.000 i 10.000 llocs de feina directament vinculats al sector de la ceràmica.

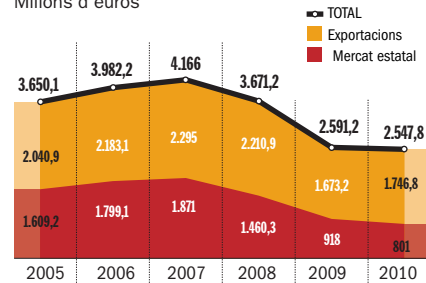
Un miratge de sorra. Castelló havia apostat el creixement de la seua economia durant els últims tres lustres a una sola moneda: en una de les cares hi havia el taulell; en l'altra, la construcció. La realitat fou que, mentre circulaven els diners, la moneda va continuar fent voltes sobre si mateixa. Allà on es construïa un nou habitatge (i, cal no oblidar-ho, se'n van arribar a construir en un any més que a tot França, Alemanya i Itàlia juntes), calia posar un bon grapat de metres quadrats de manisetes, la majoria de les quals duïen l'etiqueta *made in* Castelló. L'equació era força simple: com més cases, més manisetes i com més manisetes més negoci per a les taulelleres. En uns pocs anys, el sector va passar de fabricar 150 milions de metres quadrats a fabricar-ne més de 600 (vegeu gràfic). Tot plegat, va consolidar el del taulell com un dels sectors industrials més importants del País Valencià i de l'estat espanyol. A mitjan dècada passada, segons dades de la patronal Ascer, aportava el 0,5% del PIB de l'estat espanyol i el 40% de Castelló. Un de cada 13 nous llocs de feina que es generaven al País Valencià eren d'aquest sector. A Europa, només Itàlia produïa més taulell que Castelló. Moltes empreses ampliaren instal·lacions, compraren forns i duplicaren línies de producció, en vista que la demanda, tant interna com externa, estimulava el negoci. El 2006, any de màxima esplendor, de les fàbriques de Castelló isqueren 608 milions de

El sector del taulell

■ PRODUCCIÓ
Millions de m²

■ VENDES
Millions d'euros

Font: Asociación Española de Fabricantes de Azulejos y Pavimentos Cerámicos (Ascer)

metres quadrats de taulells, més de la meitat dels quals es destinaren al mercat exterior.

El miratge del taulell, però, es va esfumar tan bon punt va esclatar la bombolla del totxo. El sector, és cert, havia assolit uns nivells alts d'obertura a l'exterior, però no fou suficient perquè la demanda estrangera compensara la davallada que, d'ençà del 2007, registra el mercat de l'estat espanyol. L'any 2010 les vendes al mercat interior sumaren 801 milions d'euros, menys de la meitat del que s'havia facturat tres anys abans. Amb l'excepció d'algunes empreses (Pamesa, Argenta...), tota la resta han hagut d'encarar reestructuracions i reformular el futur per a sobreviure. Després d'un creixement elefantíac, el sector presenta un excés de capacitat productiva que es resol per la via dels acomiadaments.

El Detroit del taulell. Una volta amb cotxe per la Plana Baixa i l'Alcalatén dona idea de la magnitud que, per aquestes contrades, assoleix el negoci del taulell. Porcelanosa, Pamesa o Tau són només els noms més recognoscibles d'una flota que, transatlàntics a banda, compta amb tot de naus de més petita envergadura. Aspavisa, Rocersa, Parthenon, Garo-

Des del 2007 s'han destruït entre 9.000 i 10.000 llocs de feina, segons CCOO

gres, Tecnigres, Metropol, Kerakon Porcelànica, Ros Ceràmica, Azulejos A, Torrecid, Estilos, Onuba... són només algunes de les 250 fàbriques que hi ha repartides a banda i banda de les carreteres CV10, CV20 i CV21. Alguns estan tancades amb pany i clau; algunes altres acumulen torres i més torres de taulells preparades per a ser venudes; i en unes poques es percep un lleuger moviment. Siga com siga, en cap no s'hi veuen, com passava fa uns anys, zones d'aparcament plenes de cotxes de treballadors a qualsevol hora del dia.

Som a l'anomenat triangle del taulell, una zona limitada al nord per Alcora i Borriol; a l'oest per Onda, al sud per Nules i a l'est per Castelló de la Plana. Una mena de Detroit del taulell d'on el 2010 va sortir el 94,5% de la producció estatal de taulells i el 38% de totes les que es fabriquen a la Unió Europea, segons dades de l'Ivex. "Mentre es van construir cases, ací es va fabricar molt, però la realitat és que es venia fum", apunta Manolo Aliaga, responsable del forn d'una fàbrica de Nules que fa un quart de segle que treballa en el sector. L'empresa on està ara ha presentat concurs de creditors i encara no li han pagat el mes de desembre i una part de la paga extra de Nadal. Tan negre veu el

El sector del taulell s'esfondra tan bon punt esclata la bombolla de la construcció

De Borriana al Paraguai

Quan llegiu aquestes línies, V. Ll. serà al Paraguai. Durant les darreres setmanes, aquest borrianenc de naixement i de cor (“jo sóc molt *cerdet*”, diu, referint-se al malnom dels nats a la capital de la Plana Baixa) enllestia el viatge que, aquest diumenge passat, l’havia de dur a ell, la seua dona i la seua filla major de 18 anys al país llatinoamèrica. Els hi esperen uns coneguts de la seua dona i un destí ple d’interrogants. A Borriana quedaran, a càrrec dels avis, una filla de tretze anys i un fill de dos. “Mai no m’hauria pensat que jo seria un emigrant”, diu, tot deixant entreveure una certa tristor. A 46 anys, i després de quasi tres dècades treballant durament per a tenir negoci propi, fer les Amèriques és una idea que no l’engresca gens ni mica.

A V. Ll., però, no li ha quedat cap més alternativa, després de veure que aquests darrers quatre anys totes les seues perspectives de futur se n’han anat en orris. Res d’això que li passa no s’ho hauria pogut imaginar ara fa deu anys, quan, juntament amb la seua dona, va decidir d’engegar una empresa de subministrament de material de papereria. Primer començaren treballant des de casa; després es van traslladar a uns baixos dins el nucli urbà; i al remat es van decidir per comprar una nau de 400 metres quadrats en un polígon industrial que li va costar 350.000 euros. El compte de resultats justificava un dispendi com aquest: el sector del taulell funcionava a ple rendiment i alhora alimentava empreses subsidiàries, des del cartonatge a la instal·lació de llums. S’ampliaven oficines, es contractava personal, es movien diners, s’arxivaven contractes... i per a tot això calien subministrament de papereria i oficina. V. Ll. va fer de l’agilitat en el lliurament del material un dels punts del negoci. Atendre quinze comandes diàries va esdevenir habitual. L’any de màxim apogeu va arribar a facturar un milió d’euros.

Fa dos anys, però, les coses començaren a canviar. Alguns clients començaren a pagar tard; alguns altres no pagaven; i uns altres simplement deixaren de fer-li comandes. “Fins fa dos anys mai no havia tingut cap

V. Ll. tanca l’empresa de papereria per a emigrar al Paraguai.

devolució. I ara que em tornen lletres, les suspensions de pagaments, la desaparició de gent amb qui negocia-va i les visites als jutjats han esdevingut ben normals”, apunta Llorens, que assegura que ara per ara té factures impagades per valor de 200.000 euros. Els bancs, però, no entenen d’impagaments i fins i tot li han embargat propietats. Mentre ho explica, un operari de l’empresa que a partir del mes vinent s’instal·larà a la nau, lleva els aplics de la llum i va d’un costat a un altre. “Ara desmunte una cosa que pensava que seria per a tota la vida. Ho he perdut tot i em sent impotent per tot això que em passa”, lamenta.

La crisi ha dut V. Ll. a canviar totalment les seues perspectives de vida. Ell, que havia assolit un cert estatus social i econòmic gràcies a la seua petita empresa, s’ha trobat estrenyent-se la bossa com mai no havia fet. “Abans, quan se t’espatllava la bateria, te’n compraves un altra i ja està. Ara, esperes que n’hi haja una a l’empresa de desballestament de vehicles per a estalviar-te uns quants euros.” El fet que més el molesta de la situació, però, és “no poder donar als meus fills el mateix que els meus pares em van donar a mi”. Per a mirar de solucionar-ho, se n’anirà al Paraguai, on l’espera una vida nova. Tot i el físic rotund i el parlar decidit, V. Ll. no pot amagar una certa sotsobra quan s’imagina què l’espera a l’altre costat de l’oceà. “Què em passarà és una incògnita –diu–. Fins ara, a 46 anys, he anat endavant, però ho he fet en una zona que conec, amb clients de tota la vida. Jo, ací, tombe la cantonada i sé què em trobaré. Allò no ho conec gens.”

futur que, ara per ara, s'estimaria més que, directament, l'acomiadaren. El taulell, reflexiona, "ha sigut la primera indústria d'aquesta zona, és la que ho ha mogut tot. Com que s'ha esfondrat la base de l'economia, ens trobem com ens trobem". El monocultiu del taulell, del qual en el passat es va fer virtut, s'ha convertit ara en un llast.

Perquè a la Plana Baixa i a l'Alcalatén, com a Detroit va passar amb la indústria automobilística, l'esquerdament del sector ceràmic ha abocat aquesta àrea del país en una mena de depressió col·lectiva, una depressió que és econòmica però també identitària. Durant dècades l'economia, però sobretot la vida de les persones ha girat al voltant del taulell. Les expectatives de vida, els plans de futur, les possibilitats de dur un determinat tren de vida... s'han fonamentat en la creença que el negoci de la rajola era intrínsecament solvent.

La crisi, però, ho ha posat tot de cap per avall i ha colpejat aquesta zona amb una especial virulència. Sense cases per a construir, no calen taulells i sense taulells, en aquestes contrades, no hi ha riquesa. Les repercussions es deixen notar a tot arreu. A les firmes del sector, perquè han transmutat els beneficis en pèrdues; al Vila-real CF, on enguany ha estat més difícil que mai omplir les llotges destinades a les empreses. Però, sobretot, ha repercutit sobre les més de 25.000 persones que hi treballaven. Per a ells s'ha acabat el somni d'una segona residència, les festes a cor què vols, els cotxes amb llandes d'alumini i els sopars de 300 euros per barba. La bombolla de la rajola els ha esclatat a la cara i ha deixat sense feina milers de persones que, des dels 18 anys, no en coneixien d'altra que treballar transportant rajoles, verificant qualitats o preparant mostraris.

Però això ja és història. Segons les dades de l'Institut Valencià d'Estadística, del 2006 al 2011 el nombre de desocupats a la Plana Baixa s'ha multiplicat per quatre (els de la indústria, per nou), i a l'Alcalatén per quatre i mig (els de la indústria, per 21). A Onda o l'Alcora, dos municipis on fins no fa gaire es registraven xifres pròximes a la plena ocupació, avui tenen 3.294 i 1.249 desocupats, respectivament. La

Dalt, Enrique Sebastià, empresari del sector metàl·lic, de Borriana. Baix, Agustín de la Calle, un jove de 24 anys de Llucena que des dels 18 que ha treballat al sector tauleller.

terra promesa que fou ha esdevingut ara terra de frustracions. Perquè frustració, neguit i incertesa respecte del futur són els sentiments que traspuen de les converses que hem tingut per a realitzar aquest reportatge.

Un futur trencadís. El canvi de cycle transforma també uns municipis que en el passat es van situar entre els més dinàmics del País Valencià. Si la Plana Baixa i l'Alcalatén havien atret immigrants per a atendre un sector que era intensiu en mà d'obra, ara expulsen immigrants i nadius. L'emigració –de persones amb tota mena de perfils, des de comercials a operaris passant per autònoms– ha deixat de ser una excentricitat. El resultat és un estancament –si no una davallada– de població després d'anys de creixement intens. Els ajuntaments de la zona, mentrestant, miren de sortir-se'n amb els recursos que tenen a l'abast. L'ajuntament d'Onda, per exemple, gestiona el triple de programes d'ocupació que ara fa tres anys. Les sol·licituds de beques de menjador, d'ajudes d'emergència per a pagar la factura de la llum o el lloguer, de rendes bàsiques... han crescut els darrers mesos, com també el nombre de persones que acudeixen als menjadors socials que gestionen entitats benèfiques. "El pas de demanar ajuda és com reconèixer la pròpia incapacitat –apunta Pilar López, cap tècnic de serveis socials de Vila-real–. Darrerament ha augmentat el volum de gent que ve amb un perfil de risc d'exclusió social alt. Tenim molta gent que no sap discernir per a què necessita els diners. Nosaltres els ajudem a marcar prioritats." Segons López, ara per ara, si la situació no s'agreuja és perquè "les famílies actuen de matalàs". És el cas de Manolo Aliaga. El seu fill, de 29 anys, ha tornat a viure a casa perquè l'empresa del taulell on treballava l'acomiadà i ell no podia fer-se càrrec de la hipoteca.

Agustín de la Calle també resideix a la llar familiar, per bé que, a 24 anys, mai no ha provat a viure fora de casa. Siga com siga, ara mateix no té cap alternativa. L'empresa on treballa des que tenia 18 anys, Grescid, al municipi de Llucena, a 14 quilòmetres de l'Alcora, s'ha trobat obligada a fer la

segona aturada tècnica en dos anys. Com que no hi ha prou feina, la direcció de l'empresa i els treballadors han pactat la que, segons Agustín, és la millor solució d'acord amb les circumstàncies. "Aquí tots som de casa. Al cap i a la fi, si no fora per l'amo, no tindriem feina", explica. Durant el 2010 els van enviar a casa del gener al març. Des del 22 de desembre passat no treballa, amb l'esperança de tornar-hi a partir del mes de febrer. Habitualment, treballa set dies seguits i en descansa dos. La crisi, diu, s'ha notat en aquest petit municipi de 1.500 habitants, on quasi tothom es dedica al sector tauleller, alguns dins el poble, alguns altres a la veïna Alcora. Les alegries que abans es permetien sous que, amb hores extres incloses, arribaven a 1.700 euros, són cosa del passat. "Hi ha gent a qui els mesos se li fan llargs", assegura. Ni el pub Complizze, ni el bar La Perla, ni els Porxes, no tenen la clientela d'abans i, quan són festes de setembre, arrebregar els 100 euros per a les penyes es fa costera amunt. Ell ha aplicat la seua pròpia política de contenció de la despesa: l'entrepà ha substituït els sopars de menú i la bicicleta de muntanya, els viatges amb els amics.

El cas d'Agustín és paradigmàtic del procés de descapitalització que ha viscut aquest territori a conseqüència de l'hegemonia de la ceràmica. El sector requeria molta mà d'obra i oferia sous acceptables, sense que calgueren nivells alts de formació. Molts es van deixar enlluernar pels diners fàcils i van tirar pel recte. Agustín en fou un. "Quan tenies catorze anys veies que els xics de divuit treballaven un any en el taulell i es compraven motos i eixien de festa –relata Agustín–. De seguida guanyaven 1.500 o 1.800 euros i, és clar, allò era molt llépol. Acabaves l'ESO i no tenies cap incentiu per a estudiar." Només dos dels seus companys de promoció van anar a la universitat. Ell, com la majoria, optà per deixar els estudis i entrar a treballar. Amb els diners que guanyava es va comprar cavalls, els va habilitar unes quadres... i comprà un fantàstic Audi A3 roig nou de trinca que li costà 35.000 euros, pel qual paga 500 euros cada mes. Fins i tot va anar de poc que no munta una ramaderia de braus.

Un grup de gent gran vora una fàbrica de taulells, prop del municipi de l'Alcora (Alcalatén).

Arribà a comprar-se tres mansos, però va tenir prou seny per a adonar-se que els temps no permetien filigranes. "Si poguera fer el temps enrere, estudiaria veterinària o alguna cosa així, perquè m'agrada i perquè veig que els qui estudien tenen més possibilitats", diu Agustín, tot fent autocrítica.

Reciclar i reinserir. De casos com el d'aquest jove se'n poden trobar a cabassos a la Plana Baixa i l'Alcalatén. Ho saben bé els tècnics d'inserció laboral que treballen en els ajuntaments i que s'esforcen a reciclar i recol·locar les persones. No és pas una tasca senzilla. En primer lloc, perquè, com apunta una persona que hi treballa, es tracta de gent que "no està acostumada a buscar feina, que des que van entrar en el mercat laboral han pogut empalmar contractes sense problemes". "Els cal un canvi de mentalitat. Ens costa molt de fer-los canviar de xip i que s'adonen que el temps de la feina fàcil ha passat. Han de ser conscients que l'experiència laboral en el taulell

ja no els serveix", apunta. Tampoc no facilita la recol·locació el fet que el sector ceràmic haja estat hegemònic i haja xuclat el gruix dels esforços inversors que s'han fet a la zona. Les alternatives són residuals i les que hi ha solen ser serveis vinculats més o menys directament a la ceràmica.

Enrique Sebastià ho sap perfectament. La seua empresa, Cerrajería Sebastià, no va lligada al sector ni és situada dins el triangle del taulell. Però de fa quatre anys el seu negoci de tancaments metàl·lics de Borriana s'ha contagiats de l'estupor que regna en tota aquesta zona. De nou treballadors, ha passat a tres (un dels quals és ell). De fer tres blocs de pisos l'any, ha passat a treballar amb particulars. De facturar 1,8 milions d'euros, a facturar-ne 300.000. De cobrar en una setmana, ha passat a cobrar en 120 dies. Alguns dels veïns del polígon industrial on ell té la nau han tancat les portes i han hagut de malvendre allò que els quedava. Molts petits empresaris no han suportat la sacsejada de la crisi. "El futur? –es pregunta– El futur el veig negre. Abans, quan eres jove tenies expectatives de feina, però això ara és molt més difícil. S'acosten temps molt durs, i més encara en aquesta zona. Tardarem molt a recuperar-nos. Si és que ens recuperem."

A divuit anys,
posar-se a treballar
i cobrar 1.800
euros era una
opció molt llépol

Violeta Tena